

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Laisvame pasauly kolchozų nėra

Ši kartą mane gerokai nustebino mielo „Kultūros“ skaitytojo ir bendradarbio Romualdo Kriaučiūno straipsnis „Labai paprasta buvo viską sugriauti.“ Perskaitęs pokalbį apie sovietmetį „Ateities“ žurnale, p. Romualdas savo nužiūra nusprendė atlikti mini apklausą. Tik, regis, prastai pasirinko pašnekovus. Atleiskite, p. Romualdai, bet jie – tikri *vatnikai*! Ir „Kultūros“ skaitytojams siūlyčiau nepriimti jų atsakymų už gryną pinigą, nes jie nepateikia jokių faktų, tik senas, išsidusias iki gyvo kaulo klišes, kad ir apie Nepriklausomybės pradžios konvertitus, partijos ženkliuką iškeitusius į kryžių. Bet kaip medžiagą, inspiruojančią tam tikras priešrinkimines nuotaikas, šitą straipsnį pravartu pasiskaityti – žinosite, ant kokio kabliuko (beje, primityvaus) norima gaudyti naivius ir dorus užsienio lietuvačius. Brangūs tautiečiai, užuot skaitę *vatnikų* sapaliones, įsijunkite internetinę žiniasklaidą, pasiskaitykite Andriaus Užkalnio liudijimus apie so-

vietmečio tikrovę, buitį ir kultūrą. Jis negailestingas, bet iliuzijų apie kolchozus nepalieka.

Neturiu jėgų ginčytis su *vatnikais*, nes jie – beviltiški. Tiesą pasakius, norisi, kad jie kuo greičiau prasmegtų praeitin su savo mylimais kolchozais ir tėviškai rūpestingais jų pirmininkais. Ir jų atsakymų nekomentuosiu, nors tie prasiilenkia ir su logika, ir su tiesa, kai kur net komiški (tarkim, buhalterė aiškina, kad buhalterijoj nebuvo ko vogti, nes aplink buvo tik popieriai). O jau ta giesmelė, kad kolchozams sugriuvus, žmonės prasi-gėrė ir virto pašalpiniais!.. Na, klausykit, kiek galima apie tai bliauti bergždžių ožkų balsais?.. Prasigėrėlių ir pašalpinių buvo ir bus visais laikais, gal net rojuje. Jeigu žmogus – mazgotė, jokia politinė santvarka jam neįtiks.

Rimaldas Vikšraitis. Dreams of Steading, 2004

GALASTOJAS

*Ratukas sukas kaip padūkės,
Kaip uodas zirzia akmeniukas.
Milijoną kartų apsisukęs,
Ratukas sukas, sukas, sukas.*

*Įniršę šviesios širšės ūžia.
Auksinį siūlą čiulpia rūkas.
Ir stovi senis susigūžęs,
Ir ratas sukas, sukas, sukas.*

*Į jo minčių vienodą srovę
Aštri mintis kaip peilis brukas:
Aš iš galandau – jis papjovė...
Ratukas sukas, sukas, sukas.*

*Pro šalį eina susimąstę
Bespalvės akys, širdys bukos.
Kam reikia širdį pagalasti?
Ratukas sukas, sukas, sukas.*

Henrikas Radauskas

Bet labiausiai mane sukrėtė tokie lyg ir neutralūs žodžiai, pasakyti tų *vatnikėlių* – apie tai, kad paprastam kaimo žmogui politika nerūpėjo, svarbiausia – ką ant stalo padėti, kaip „išgyventi“. Net pašokau iš piktumo. Po perkūnais, negi paprastas kaimo žmogus – tai idiotas, kuriam tik prikimšti pilvą ir nusiš... rūpi?.. Jis kas – karvė kokia ar kiaulė, kuriai Dievas nedavė proto, mąstymo, suvokimo, apsisprendimo, pasirinkimo laisvės?.. Kodėl jam rūpi tik „išgyventi“, o ne gyventi – jis lagerio kalinys ar koks XVI a. baudžiauninkas, kurį jo ponas gali už keletą skatikų parduoti?..

Ačiū Dievui, kad tų kolūkių nebėra – tas užguito gyvulio sindromas „išgyventi“ yra baisėsnis už mirtį. Bet tokio mąstymo, kaip matome, yra likę. Ir tai labai liūdina. Ir jeigu kas lieja apmaudą, kad negyvename taip gerai ir turtingai, kaip Vakarų pasaulio šalys, tai norėčiau atsakyti – o kaip mes galime gyventi kaip laisvi ir turtingi žmonės, jeigu nemaža dalis yra vergai, kuriems tėra svarbu „išgyventi“, kuriems noras turėti daugiau, pasiekti daugiau, aprėpti daugiau yra nesuprantamas, o gal net šventvagiškas, jie ir kitus norėtų matyti ten, kur patys murkdosi.

Ak, kad tie kolchozų mylėtojai eitų į praeitį ir negrįžtų, kad ten pasilikėtų – bet ne, jie dar turi griebti už kojų tą, kuris nori ne knistis žemėje, o

skristi, tą, kuris nori ne išgyventi, o gyventi. Susimildami, gyvenkite savo praeities kolūkiuose, bet nebevarkite į juos tų, kurie gimė laisvi.

Ir jūs, mieli skaitytojai, nebūkite naivūs. O Jūs, mielas p. Romualdai, apklauskite ne buvusius agronomus, kolūkių pirmininkų dukteris ir aiškiai kolchozų derliaus šventėse dalyvavusius „rašytojus-žurnalistus“, o tuos, kurie nesiilgi kolūkių ir turi kitokią nuomonę. Tų, kuriuos užkniso vergų mąstymas ir „gaspadorišku“ pirmininkų vaizdelis (labai jau rusiškas, jeigu tiesą sakyti).

Nieko taip nekenčiu, kaip kolchozinio mąstymo, kaip visų tų mitų apie „gerus“ pirmininkus. Visi jie, kokie „geri“ bebūtų buvę, tarnavo sistemai, kuri griovė mūsų tautinę savigarbą, mūsų tikėjimą ir ateities viltis, dusino bet kokią laisvą mintį, iniciatyvą, norą turėti daugiau, pasiekti daugiau, kišo į žemę, nors tu norėjai skraidyti.

Laisvas pasaulis vergų mąstysena nesiremia. Laisvame pasaulyje kolchozų nėra.

Renata Šerelytė

Šio šeštadienio Kultūros turinys

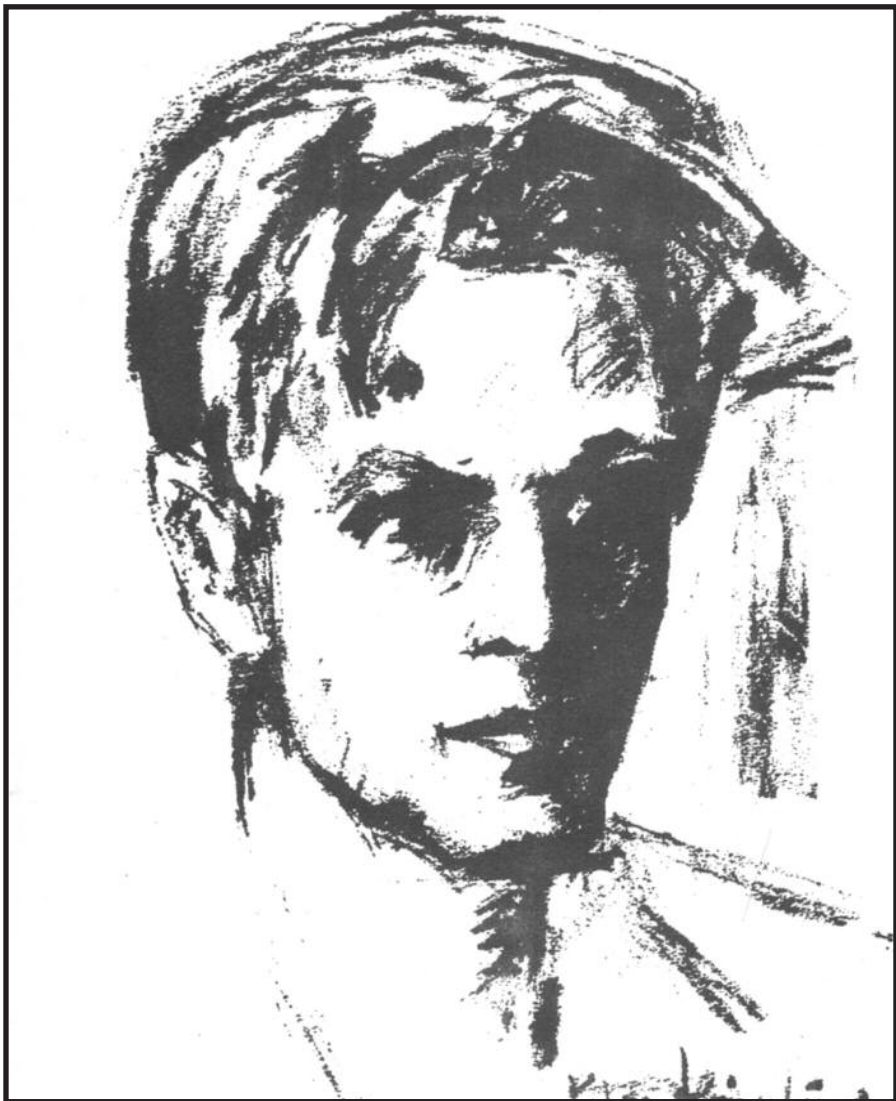
1-as psl. Renata Šerelytė. Laisvame pasauly kolchozų nėra • **2-as psl.** Leonas Peleckis-Kaktavičius. Antano Tulio novelės ir jo laiškai Antanui Vaičiulaičiui • **4-as psl.** Vida Mažrimienė. Pranas Gailius: „Neatvažiuoju ieškoti tėvynės, aš atvežu tėvynę...“ • **5-as psl.** Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė. Seattle Vilniuje, Vilnius Seattle • **6-as psl.** Kas yra krikščioniškas heroizmas? Prancūzų policininko Arnaud Beltrame pasiaukojimas • **7-as psl.** Romualdas Kriaučiūnas. „Labai paprasta buvo viską sugriauti...“ • **8-as psl.** Danguolė Kviklytė. Paliko savo meną, kuriuo dar ilgai džiaugsimės. In memoriam. Petruai Aleksai atminti / Kultūros kronika

Kitame numeryje: K. Bradūno kritikos ir publicistikos rinktinė „Kertinė paraštė“ • Vainiaus Aleksos prisiminimai apie Petrą Aleksą

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Antanas Tulys. Dail. Petro Kiaulėno piešinys. Chicago, 1949

Antano Tulio novelės ir jo laiškai Antanui Vaičiulaičiui

Lietuvių dailiosios literatūros
pradininkui Amerikoje
Antanui Tuliui – 120 metų

**Leonas
Peleckis-Kaktavičius**

I

Antanas Tulys gimė 1898 m. balandžio 6 d. Šeduvoje. 1913 m. atvažiavo į JAV pas tėvą, dirbusį geležies fabrike. Tėvui po metų mirus, išvyko į Valparaiso universitetą, kur XIX a. pabaigoje milijonieriai Kendzie ir Brown buvo įsteigę neturtingiesiems gimnaziją ir universitetą. A. Tulys studijavo farmaciją. 20 metų dirbo savo vaistinėje. Pašlijus sveikatai, 1946 m. nusipirko motelį. Mirė 1977 m. sausio 14 d.

Kaip šių eilučių autoriui pažymėjo rašytojo kūrybos ir gyvenimo tyrinėtojas Vladas Kulbokas, A. Tulys yra ne tik vienas mūsų dailiosios literatūros pradininkų Amerikoje, bet ir visus pralenkęs didesniu talentu. Būdamas 16 metų, pradėjo rašyti feljetonus, juos spausdino laikraštyje „Vienybė Lietuvninkų“. Beletristinius kūrinius rašė nuo 1921 m. Bendradarbiavo ne tik JAV lietuvių

spaudoje, bet ir Lietuvos laikraščiuose ir žurnaluose („Lietuvos aide“, „Kultūroje“, „Trečiame fronte“, „Židinys“). 1933 m. viešėjo Lietuvoje, kur susipažino su V. Mykolaičiu-Putinu, A. Vienuoliu, A. Gričiumi, B. Raila, K. Korsaku. Pirmoji knyga – „Žingsniai“ – išleista Bostone 1925 m., joje – eilėraščiai ir pjesė. Išleisti šie novelių rinkiniai: „Aš bučiavau tavo žmoną“ (1936), „Tūzų klubas“ (1961), „Inicialai po tiltu“ (1965), „Inteligentų stalas“ (1980). Viena knyga išleista ir Lietuvoje („Paskutinis pasimatymas“, 1976).

Daugiausia A. Tulio novelėse atspindi Amerikos lietuvių gyvenimas. Jo kūrinių herojai – pirmos kartos emigrantai ar jų vaikai. Tai – šviešuoliai inteligentai ir šalantys darbininkai, studentai ir restorano padavėja, miško kirtėjai ir neištikimos turtuolių žmonos, gobšuoliai ir bedarbiai... Yra novelių, vaizduojančių okupuotos Lietuvos gyvenimą. Rašytojo kalba gyva, vaizdinga, kartais pasitaiko svetimų kalbų žodžių. Tačiau, nors Amerikoje prabėgo beveik visas gyvenimas, žodynas pakankamai švarus. A. Tulys – stipriausias rašytojas iš senosios emigracijos.

„Aš bučiavau tavo žmoną“ laimėjo „Spaudos fondo“ literatūros premiją. 1937 m. vasario 16 d. išvakarėse drauge su kitomis premijomis ji turėjo būti įteikta literatūros šventėje Valstybės teatre Kaune. Kadangi rašytojas nedalyvavo iškilmėse, diplomą jam buvo išsiųstas paštu. Kartu su tuomet atsiųstu įrištu knygos egzemplioriumi šiuo metu jie saugomi S. Balzeko muziejuje Chicagoje.

Knyga „Aš bučiavau tavo žmoną“ susilaukė nemažo kritikų dėmesio. Originalių novelių rinkinys aptartas J. Tysliavos „Vienybėje“ (1936.IV.10), S. Vykinto-Povilavičiaus „Lietuvos aide“ (1936.IV.13), J. Šimkaus „Lietuvos žiniuose“ (1936.II.22), J. Povilonio „Naujojoje Romuvoje“ ir kitur. „A. Tulys vaizduoja svetimos aplinkos paveiktą lietuvi, besirungiantį dėl geresnės ateities, ir jo gyvenimo nuotrupas. Jo lietuvis iš prigimties kieto būdo, įgavęs amerikietiško veiklumo, drąsos. Autorius kelia mergaitės moteriškąsias godas. A. Tulio žodis taupus. Savo veiklumu primena Jack Londoną, O’Henry. Ryškus jo lietuviškas ir žmogiškas lyrizmas“, – teigiama „Literatūros naujienose“ (1936.III.19). „A. Tulys apsigimęs novelistas ir, jei jis bent kiek geriau mokėtų lietuvių kalbą, iš jo būtų galima susilaukti tikrai puikių literatūrinių kūrinių“, – neabejoja J. Šimkus. O kad A. Tulio knyga – „vienintelis dailiosios literatūros veikalas, pasirodęs Amerikos lietuviuose per šių penkiolikos metų laikotarpį“, akcentuoja J. Tysliava. Jis taip pat pažymi, kad „Amerikos lietuviai galutinai susikoncentravę ties dolerių žvejyba. Bet geri dolerių laikai jau praėję. Nei pinigų, nei kūrybinio darbo. Dėl to politinių peštynių, intrigų ir purvo visiems užtenka.“

Nors A. Tulys buvo netikintis, nėra puolęs religijos, be to, anot V. Kulboko, stojo už Bažnyčios vaidmenį lietuvių išlaikymui.

Kaip atsitiko, kad dar sovietmečiu Lietuvoje pasirodė A. Tulio novelių rinkinys „Paskutinis pasimatymas“? Jau minėjau, kad 1933-aisiais, lankydamasis Lietuvoje, A. Tulys susipažino su K. Korsaku. Pastarajam 1972 m. rašytojas parašė laišką, kad norėtų apsilankyti Lietuvoje. Akademikas pažadėjo padėti pabuvoti ir gimtojoje Šeduvoje (sovietmečiu svečiams iš užjūrio leisdavo pamatyti tik sostinę, Kauną ir Trakus), pažymėjo, kad drauge tai bus puiki proga aptarti ir knygos išleidimo klausimus.

Dėl pablogėjusios sveikatos A. Tulys Lietuvon taip ir neatvyko, tačiau, K. Korsako paragintas, su rašytoju susirašinėti pradėjo V. Kazakevičius. Įdomu, kad iš pradžių jis siūlė A. Tuliui išleisti apsakymų rinktinę, sudarytą iš trijų tomų. A. Tulys atsiuntė Lietuvon savo išleistąsias knygas. Susirašinėjimas tęsėsi ilgokai – daugiau kaip trejetą metų. Būta visko. Ypač V. Kazakevičiui nepatiko tokie kūriniai, kaip „Raudonas takas“, kuriame A. Tulys išjuokė „paraudonavusius“ Amerikos lietuvius. Nepatenkintas jau ir K. Korsakas: „Jeigu Jūs pageidaujate matyti savo novelių rinkinį išleistą Tarybų Lietuvoj, tai Jums reikėtų atsižvelgti į mūsų literatūrinės praktikos sąlygas ir neužsikirsti per daug kategoriškais savo reikalavimais“ (1975.I.15).

Apie trejetą knygų jau nebekalbama. O A. Tulys nepatenkintas, kad, dar su juo nesudarius sutarties, skelbiama apie išleisimą knygą, kad įžangą rašys V. Kazakevičius, kad prieš jo norą į knygą pateko net kelios novelės, užtat nėra nė vienos, kur vaizduojama okupuota Lietuva. Jau išėjus knygai, A.

Tulys savo laiške papriekaištavo ir dėl jam niekaip neatsiunčiamų privalomų egzempliorių: „Tas, kuris paskirtas prisiųsti man mano knygos egz., yra chuliganas, kad neprisiunčia. Toks pat chuliganas, kaip tie chuliganai, kurie Lietuvoje padeginėja bažnyčias, daugybę bažnyčių langus, naiko kryžius, prievartauja mokinius...“

II

simenanti bičiulystė, peraugusi iš literatūrinės pažinties, A. Tulį siejo su Antanu Vaičiulaičiu. A. Vaičiulaitis vertino A. Tulio talentą, o A. Tulys – A. Vaičiulaičio talentą, kultūrą ir toleranciją. Kai 1950 m. A. Tulys Chicago lietuvių literatūros draugijos konkurse laimėjo antrąją premiją už novelę „Tau prie durų pasibels“, vienas iš konkurso teisėjų A. Vaičiulaitis laišku pasveikino autorių, pagyrė novelę ir paprašė jos „Aidams“, kurių redaktoriumi buvo. A. Tulys padėkojo už gražų laišką, apgailestaudamas, kad novelė tuoj bus pradėta spausdinti „Naujienose“. „Aidams“ jis pažadėjo parašyti kitą. Vėliau „Aiduose“ buvo spausdintos kelios novelės. A. Tulys davė A. Vaičiulaičiui tikrinti ir savo rengiamų knygų kalbą. Tačiau buvo skrupulingas, prašydavo atsargiai keisti žodžius. A. Vaičiulaičiui davė peržiūrėti „Tūzų klubo“ rankraštį. Kviesdavo A. Vaičiulaitį pas save pilsėti, pats neturėdamas vaikų, mėgo jo dukteris. Sunkiai susirgusį bičiulį A. Vaičiulaitis nuoširdžiai guodė, rūpinosi.

Pirmasis laišką parašęs A. Vaičiulaitis A. Tuliui 1950 m. spalį rašė: „Čia rašau Jums pasakyti, kad man labai patiko Jūsų „Tau prie durų pasibels“ – visa, kas ten atrodo taip natūralu, tikra ir arti, kad aš galvojau tai būsiant parašyta asmens, kuris visa tai išgyveno ant savo kailio. (...) Jūs tai išgyvenote savo dvasioj ir su tyliu nuleptu humoru.“

O išgyvenimas buvęs ganėtinai keistas. Apie 1962 m. Bronio Railos paklaustas, kaip, okupuotoj Lietuvoj nebuvęs, taip sugavęs dabartines nuotaikas, A. Tulys atsakė buvęs viename kolūkyje, bet tik per sapną: „Aš buvau nuvažiavęs aplankyti savo motinos. Tepraleidžiau vieną vakarą ir vieną naktį. Apėjau laukus, išvaikščiojau visus pastatus, apžiūrėjau kolūkio žemę dirbti įrankius, baldus, lovas, tik negalėjau nueiti į galvijų gardą. Mano motina skundėsi, kad iš jos atėmė paskutinę karvę. Todėl aš labai norėjau nueiti į tvartą, bet ten manęs neleido. Ir šiandien man dar sunku tikėti, kad tai atsitiko tik per sapną. Bet vis tik, kad ir sapnas, tai buvo labai brangus, nors ir baisus reginys. Iš jo išbūdęs pribėgau prie mašinėlės ir pradėjau rašyti „Tau prie durų pasibels“.

Tai atsitiko 1949 m. gruodžio pabaigoje, o novelė užbaigta 1950 m. sausio 15 d.

Kaip jau minėjau, A. Vaičiulaičio paprašytas tą novelę leisti išspausdinti „Aidų“ žurnale, A. Tulys paaiškino negalįs jos atiduoti, nes jau kitą savaitę ją pradės spausdinti savo literatūros puslapyje „Naujienos“. Tačiau A. Vaičiulaičio būta atkaklus, jis kreipėsi į novelės konkurso sumanytoją – „Naujienos“ redakciją. Savo 1950 m. lapkričio 8 d. laiške A. Tulys A. Vaičiulaičiui skuba pranešti, kad gavęs laišką iš Sonės Pipiraitės – „Naujienos“ sutinkančios „Aidams“ suteikti pirmenybę atspausdinti „Tau prie durų pasibels“. Jie šią novelę idės vėliau.

Nukelta į 3 psl.

Atkelta iš 2 psl.

Tačiau iš po trejeto savaičių rašyto laiško paaiškėja, kad „Naujienos“ vis dėlto pirmosios jau spausdina novelę. Mat jie negalėjo laukti kitų metų, kaip šito norėjo A. Vaičiulaitis. „Tačiau Jūsų žurnalas, man atrodo, pasiekia daug tokių skaitytojų, kurių „Naujienos“ nelanko, todėl gal žurnalas daug nenukentėtų, jei „Tau prie durų pasibels“ išspausdintumėte ir paskui, – rašo A. Tulys. – Ypač kuomet novelė kalba šių dienų lietuviams opiu klausimu. Rodos, juo plačiau ji pasiskleis, juo geriau.“

Tame pat laiške A. Tulys užsimeina apie tai, kad turįs daug parašytų novelių, „kai kurios jų gana pavykusios“ ir norėtų, kad „jos išeitų į pasaulį knygų formoje“. Manęs, kad iš parašytųjų novelių susidarytų viena ar net dvi storos knygos, tačiau nežinaš, kur ieškoti leidėjų.

Atsiranda laiškuose ir nauja tema – poilsis Floridoje. A. Tulys rašo, kad turi trejetą apartamentų turistams, kviečia apsilankyti pačiomis palankiausiomis sąlygomis, įtikinėja, kad, „ką išleisite (...), ant kitko galėsite sutaupti“.

Iš laiškų nesunku suvokti, kad ir vienas, ir kitas gyveno ne itin pasiturinčiai. Kvietimas kartojamas metai iš metų. A. Vaičiulaitis gundomas Floridos gamta ir malonumais – „Kardinolai, pamėgdžiotojos ir raudonsparnės nenutraukdami tęsia savo giesmes, kurias pradėjo dar nepasirodžius rytuose dienos ženklams. Žuvėdros bučiuojasi, pelikanas snaudžia ant stulpo, o nuoga merga lipa į laivelį – jos viena koja ant žemės, o kita ant laivelio briaunos. Ji taip gražiai susirūpinus, kad dabar yra gražesnė ir malonesnė už baltos rožės žiedą ir kardinolo giesmelę. Būtinai keliaukite jūs trys pamatyti Floridos. Floridoje galima mėnesį nevalgius gyventi. Bet mes pagausime žuvies tūkstantį svarų, iš jos kepsime ir virsime visokias patrovas.“ A. Vaičiulaičiui taip pat patariama, kaip išspręsti atvykimo problemą – „Pasigauk tave suprantantį ir įvertinantį kleboną, pasakyk jam kaip dabar čia viskas yra, pasakyk jam, kad jūs norite važiuoti į Floridą, bet bėda, kad kišenėje neskamba. Jisai jus supras. Senovėje žmonės, kurie rašė ir dainavo karaliams, gražiai gyveno. Prie to dabar yra pereinamas laikas, kuriame yra daug gerų žmonių išstumta iš savo vagos, ir todėl geras žmogus, kuris pasiliko savo vagoje, turėtų tokius suprasti ir jiems padėti.“

Tame pat 1952 m. gegužės 4 d. laiške A. Tulys prisipažįsta: „Aš gyvenau išstumtas iš savo vagos.“ Jis bando analizuoti, spėlioti, ieškoti priežasčių, kodėl „knygos tiražas taip nusmuko? Gal todėl, kad rašytojas nedrįsta pasijusti laisvas, kad jis jaučiasi esąs suvaržytas ir todėl negali laisvai čiulbėti kaip iš narvo ištrūkęs paukštėlis.“ „Gaila ir baisu, kad mūsų literatai, išnešę uodegą iš Stalino nagų, čia suguro į šventorių ir jo rėmuose čirška kaip žvirbliai ir pasilieka pilki kaip žvirbliai.“ „Pas mus paleidžiama bedievis mergas žaginti, arkliams ausis pjausyti; Dostojevskio „Brolių Karamazovų“ scenos, argumentacija, vietoj ir dialogai perkeliama į novelės ir išleidžiama knygos ir paskui apie jas daug rašoma. Ir tai iš šalies žiūrinčiam atrodo, kad tai yra tik tiek: aš tave palačiau šiandien, tu neužmiršk manęs rytoj. (...) Prie to dažnai pamatai, kad sprendimai yra daromi *a priori*: tas lietuvis poetas yra Shakespeare, tas novelių rašytojas – Dickens, o Dalio Žodynas nebėra vertas išgriaužto kiaušinio.“

Netikintis rašytojas mano, kad nepelnytai tik bedieviai rodomi nedorėliais, o giriami tik religingi autoriai.

Guodžiasi A. Vaičiulaičiui dėl Stepo Zobarsko keisto elgesio su juo. S. Zobarskas pasiūlė išleisti novelių rinkinį. Išsiųsdamas savo kūrinius, A. Tulys paprašo, kad novelių kalbą ištaisytų A. Vaičiulaitis. Tai, regis, suerzina S. Zobarską, ir šis, išlaikęs rankraščius trejetą mėnesių, grąžina juos atgal.

Kodėl gi A. Tulys taip nepasitiki S. Zobarsku, vadina jį „vaikų knygų gučių pėkeliu“? Pasirodo, S. Zobarskas „sujaukė kaip kiaulė žydinčių bulvienojų daržą“ vieną novelę („Šviesi saulė Floridoj“), anksčiau siųstą „Gabijos“ žurnalo pirmajam numeriui. „Jisai paleido tą novelę, kaip kad paleistų plikai nupeštą gyvą vištą tarp nenupeštų vištų. (...) Jisai galėjo netalpinti mano novelę arba paklausti

santykiai vis artimesni, kai kalbama apie kūrybą, A. Tulys skrupulingas iki galo. 1957 m. spalio 31 d. laiške jis rašo bičiuliui, kad tilpsiančioje „Aiduose“ novelėje „Paskutinis pasimatymas“ nevalia keisti nė vieno žodžio. Jį gerokai suerzino parengtame spaudai tekste žodis „švintant“ pakeistas į „paskui“: „Jei suspėsi ir galėsi, tai malonėk išbraukti savo „paskui“ (...). Nes tas vienas žodis labai daug pakeičia, mano supratimu, pažeidžia kūrinių, išbraukia kelias sugestijas ir aptemdo Pirmojo Asmens personažą (...). Žodelis „švintant“ pasako daug daugiau, negu ta sugestija, kuri gali nepatikti Tamstų žurnalui.“

Nenuostabu, kad, vėl atsiradus galimybei išleisti knygą, A. Tulys prašo suredaguoti novelės, pataisyti kalbą savo bičiulį. Knygą išleisti pažadėjo Chicagoje sutiktas „Terros“ leidėjas V. Civinskas. Paprašė rankraštį atsiųsti

mano novelės atrodo nepalyginamai geresnės už seniau parašytas, ypač savo kompozicija. Kokios jos bebūtų, kitokiomis nebegalės būti...“ – liūdnai užbaigia savo laišką A. Tulys.

Ruošdamas novelės knygai, A. Tulys prie jų stipriai padirbėjo, bičiuliui prisipažino jas „drastiškai“ keičiąs. Tačiau A. Vaičiulaičio prie jų padirbėta taip pat nemažai. „Iš to, ką Jūs pataisėte novelėse, aš turėčiau šį tą išmokyti ir ateityje pasinaudoti“, – A. Tulys pripažįsta bičiulio pastangas 1958 m. gegužės 26 d. laiške.

Novelių rinktinė, kaip žadėta, 1958 m. spalį nepasirodė. Naujas terminas – Kalėdos. Leidėjas su autoriumi nesutaria ir dėl pavadinimo. V. Civinskas noris, kad tai būtų „Trumpas moters žydėjimas“, o A. Tulys – „Tūzų klubas“. Laimi autorius.

Tačiau ta keturiolikos novelių knyga kaip nesirodo, taip nesirodo. Gal dėl šito ir pats A. Tulys kiek kalbas – rankraštis V. Civinską pasiekė keltą savaičių vėliau nei buvo susitarta.

1959-ųjų pabaigoje A. Tuliui su žmona apsilankius pas „Terros“ leidėją V. Civinską, iš „jo akių ir kalbos“ pasirodė, kad „tas žmogus yra touched in the head“ (trenktas (angl.). Gal ir taip. Lietuvių knygų leidėjas gal toksai ir turi būti. Taip pat ir knygų rašytojai, – samprotauja A. Tulys, nebežinantis, kada jo knyga išeis.

„Tūzų klubas“ dienos šviesą išvydo tik 1961 m. pavasarį, kai A. Tuliui, anot jo paties, jau nelabai ji berūpėjo.

Visą tą laiką A. Tulys dirbo prie naujų kūrinių, kurių ne vieną siuntė „Aidams“.

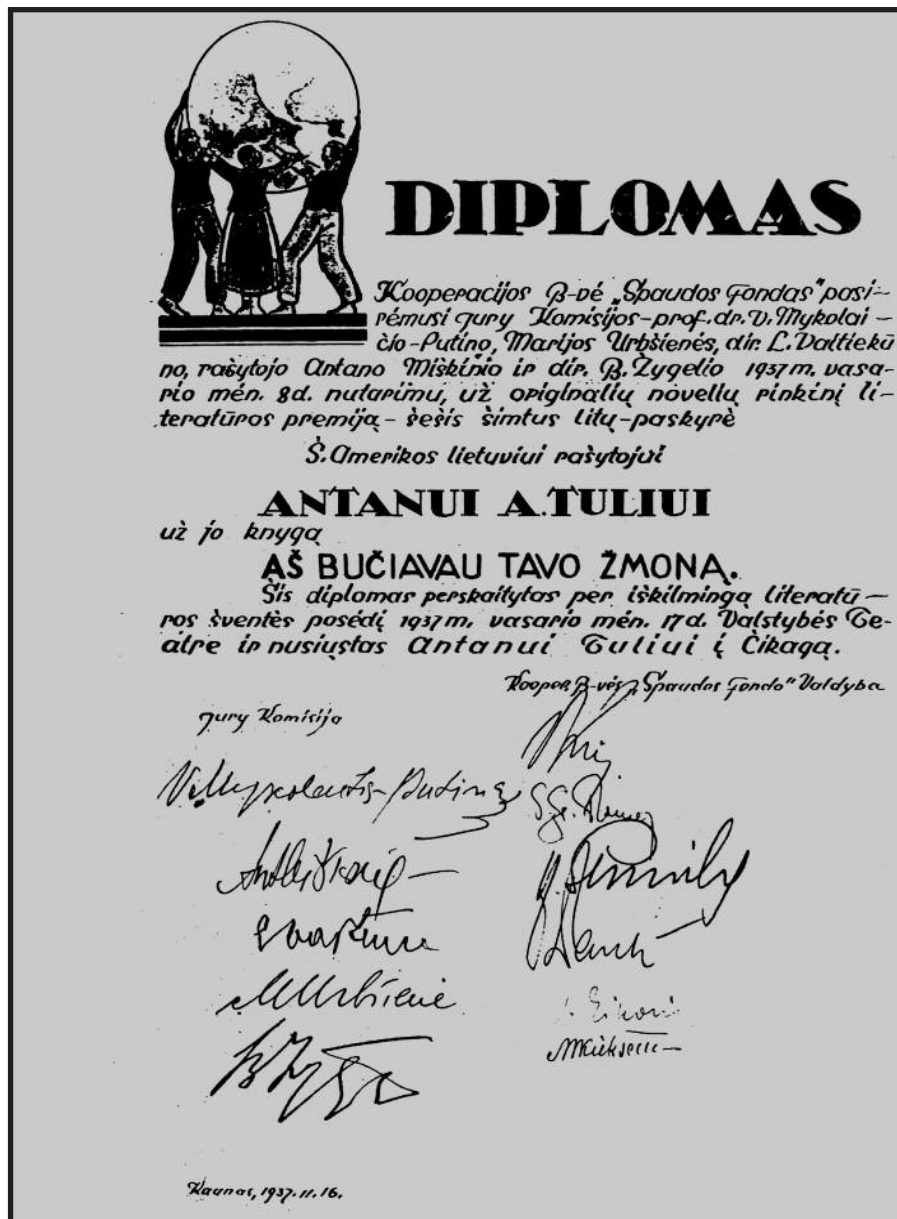
Tačiau pasirodžiusios recenzijos, ypač „Lietuvių dienoje“, „kur tikrai gražiai ir prieteliškai atsiliepė“, A. Tulį labai sujaudino. „Aiduose“ jubiliejinį straipsnį apie A. Tulį parašė Domas Jasaitis, o knygą recenzavo A. Vaičiulaitis. Pastarąją recenziją („Aidai“, 1961, nr. 1) „Tūzų klubo“ autorius ypač patenkintas. Nors recenzentas A. Tulio novelėse ir neaptiko didelių naujoviškumų, tačiau pripažino pasakotojo talentą: „Savo novelių rinkiniu „Tūzų klubas“ Antanas Tulys tvirtai atsistojo ant savo kojų mūsų beletristikoj. Jis sugeba prabilti gaiviai ir žvaliai.“ Jo „novelės rieda tiesiausia linija, be digresijų ir apkrovimo, nors jis atidus ir tiksliai detalei.“ Kalbama ir apie artimumą Maupasant'ui.

Būta ir gerokai kitokių vertinimų. Anot leidėjo V. Civinsko, „Tūzų klubas“ „dėl šokiurojancio turinio katalikiškoje visuomenėje sutinkamas su didele reakcija ir aiškiu nedraugiškumu.“

A. Tulys rašo romaną „Mirusiųjų menuetas“. Naują novelių rinkinį, regis, ne be A. Vaičiulaičio įsikišimo, pažada išleisti K. Barėnas. Kalbą „išlyginti“ vėl prašo A. Vaičiulaičio. Tačiau šįkart bendradarbiavimas ne visai toks, kokio bičiulis tikėjosi – K. Barėnas skubina, o A. Vaičiulaitis dėl didelio užimtumo per gerą pusmetį peržiūrėjo tik dalį rankraščio. 1965 m. liepos 23 d. A. Tulys paprašo grąžinti novelės neperžiūrėtas.

Būta ir jaukių, bičiuliškų susitikimų. Tai akivaizdu ir iš laiškų. Bene šilčiausias 1964 m. rugsėjo 23 d. rašytas laiškas. A. Tulys širdingai dėkoja už malonų pasitikimą ir priėmimą, drauge praleistas valandas vadina neužmirštamomis, siūncia linkėjimus Joanai Vaičiulaitienei ir dukrelėms. Labai džiaugiasi ir turėjęs progą pamatyti Joną Aistį.

Nukelta į 7 psl.

Antanui Tuliui skirtas Lietuvos apdovanojimas už knygą „Aš bučiavau tavo žmoną“ – Spaudos Fondo literatūros premija (1937).

Ilustracijos iš Leono Peleckio-Kaktavičiaus asmeninio archyvo

manęs, ar leisiu jam novelę keisti. Bet nieko man nepranešęs sudarkė, bjauriai, nekultūringai sudarkė novelę, o paskui laiškais teisinosi kaip piemu, nors aš jam lig šiol nė žodžio dėl to neparašęs.“

Kad ir A. Tulys ne visada teisus, taip pat akivaizdu: „Tie, kurie kuria vaikų literatūrą, jie vaikiškai ir galvoja, ir todėl tikros literatūros negali suprasti, nors ir širdingai norėtų.“

1956 m. balandį A. Vaičiulaičiai vėl, jau keturiose, lyg ir pasiryžta vykti Floridon. A. Tulys nuoširdžiai džiaugiasi, kaip ir prieš keletą metų aiškina, kad gyvena „tarp dviejų vandenų“, kad „čia vėsiau negu mieste“ ir t. t. Deja, A. Tulio laiškas, rašytas tų pat metų gegužės 20-ąją, jau gerokai liūdnas: „Labai gaila, kad ir vėl ėmei abejoti, ar galėsite atvykti į Floridą. Tie pinigai – jie varžo žmogaus laisvę ir norus.“

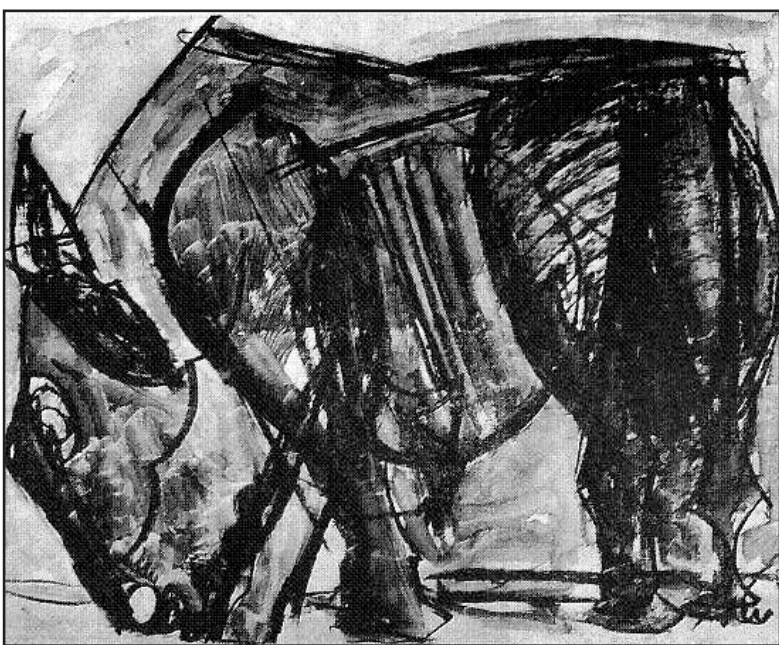
Nors A. Tulio ir A. Vaičiulaičio

iki Velykų, 1958-aisiais knyga ir pasirodė. Sausio 9-ąją būsimo knygos novelės iškeliauja Floridon. A. Tulys prašo jas kuo greičiau peržvelgti, išbrauktinus sakinius paženklinti ir palikti jo galutiniam sprendimui. Laukia ir A. Vaičiulaičio nuomonės, „kur ką būtų galima pagerinti“. Netikėtai prisipažįsta, kad A. Vaičiulaitis buvęs teisus novelėje „Paskutinis pasimatymas“ išbraukdamas kai kuriuos nereikalingus žodelius ir net sakinius. Tačiau dar įdomesnis pasiguodimas, kad vienas jų svečias – medicinos daktaras, nusimanantis apie literatūrą ir besidomintis ja, užatlantėje rašytas novelės įvertino kaip žymiai silpnės nei tos, kurios buvo išleistos atskira knyga Lietuvoje („Aš bučiavau tavo žmoną“). „Jose nesą idealizmo, bet kupina pesimizmo, kai kurios novelės esančios gryna fotografija, ypač „Paskutinis pasimatymas“. Gal taip ir yra, nors man pačiam paskutinės

Pranas Gailius: „Neatvažiuoju ieškoti tėvynės, aš atvežu tėvynę”...

Vida Mažrimienė

„Artimųjų ilgesį, tėvynės troškulį man numalšindavo kelionės į Ameriką, kur tarp išeivijos lietuvių ir manęs užsimezgė draugiški ir kūrybingi santykiai”, – sakė Paryžiuje daugiau nei pusę amžiaus gyvenęs dailininkas Pranas Gailius. Lietuvoje Kazio Varnelio galerija, „Kunstkamera” ir M. K. Čiurlionio memorialinis muziejus dailininko kūrybos apsuptyje paminėjo Prano Gailiaus (1928–2015) devyniasdešimtmetį. Gimtuosiuose Mažeikiuose Kraštotyros muziejuje kiek anksčiau buvo parodytas Audriaus Stonio filmas „Pranas Gailius. Legandos”. Lyg priesaika šiandien skamba Vilniaus Radvilų rūmuose retrospektyvinėje parodoje ištarti Maestro žodžiai: „Neatvažiuoju ieškoti tėvynės, aš atvežu tėvynę. (...) Aš jums atvežu tai, ką esu praradęs – iš to, kaip iš rusio grūdo, ir išsiskleidė mano kūryba.”

Pranas Gailius. Jautis. Anglis, akvarelė

Prano Gailiaus kūryba Lietuvoje pirmą kartą parodyta 2004-aisiais, kai Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje buvo atidaryta spaudos 100-mečiui dedikuota paroda „Iš lietuviškų minčių ir žodžių”. Lietuvių rašties priešaušrį atspindėjo Jono Bretkūno „Postilė”, tačiau ne mažiau intriguojančiu parodos akcentu tapo Paryžiuje gyvenančio tapytojo, grafiko, skulptoriaus Prano Gailiaus autorinių grafinių dailininko knygų ekspozicija. Buvo akivaizdu, jog autorius tęsia Viktoro Petravičiaus, Telesforo Valiaus, Pablo Picasso, Henri Matisse'o, Raoulis Dufy dailiosios knygos tradicijas, tačiau tuomet dar nežinota, kad Lietuvos meno kultūrinį slenkstį peržengė ypatingo potencialo kūrėjas, išsiskiriantis ne tik Paryžiaus lietuvių – Vytauto Kasiulio, Antano Mončio, Žibunto Mikšio – bet ir pasaulinio meno kontekste. Nuo 1950-ųjų įsitvirtinęs Paryžiuje, Gailius čia surengė per 40 autorinių parodų, vėrėsi durys tokių galerijų, kaip Georges Pompidou centras, jo lakštų įsigijo Paryžiaus Nacionalinė biblioteka, garsėjanti Leonardo da Vinci, Diurerio, Rembrandto rinkiniais. Vienoje bendrų parodų, kur dalyvavo Paryžiaus meno elitas, menininkui iš Lietuvos buvo skirta atskira salė, o palankios recenzijos ir atsiliepimai pasklido prestiži-

niuose žurnaluose *L'oeil*, *Connaissance des Arts*, laikraščiuose *Le Monde*, *Liberation* ir kitur.

Kai Lietuva po kruopelytę rinko žinias apie tautietį dailininką, jo menas jau buvo gerai pažįstamas Berlyno, Miuncheno, Štutgarto, Tokijo, Kyoto, Ženevos, Geteborgo, Zalcburgo, Liuksemburgo, Stokholmo parodų lankytojams. Nekantriai Prano Gailiaus kūrybos buvo laukiama už Atlanto: Čikagos M. K. Čiurlionio galerija 1963–1981 m. surengė net penkias autoriaus parodas, išleido katalogus, lietuviškoje „Draugo”, „Aidų”, „Tėviškės žiburių” spaudoje ir kituose leidiniuose pasirodė Povilo Reklaičio, Kazio Bradūno, Algimanto Mackaus, Viktorijos Matrangos, Algimanto Kezio, Rimos Puniškaitės, Vidos Krištolaitytės straipsniai. „Septintą dešimtmetį dažnai važiuodavau į Ameriką, kur nemažai mano parodų surengė ten gyvenę lietuviai. Detroite, Clevelande, San Francisce, New Yorke, Čikagoj... Los Angeles turėjau labai didelę parodą, buvo atėję daug amerikiečių, man siūlė ir profesoriaus vietą universitete (...) Čikagoje turėjau didelę galeriją, kuri domėjosi mano darbais, – „Elizabeth gallery”. Kitaip nei Paryžiuje, Amerikoje galerijos yra labai didelės, ir kai nuvažiauvau į Ameriką, man savaime kilo noras daryti didesnius darbus”, – pasakoja dailininkas. (Užrašė V. Papievis).

Koks džiaugsmas po ilgų išsiskyrimo dešimtmečių Amerikoje susitikti motiną, bendrauti su iškiliais tautiečiais!... „Jie mane išmokė tėvynės meilės”, – vėliau pasakys Pranas Gailius, prisimindamas iki išnaktų trunkančius pokalbius, lankymąsi lietuvių kolonijose, viešnagę Toronte.

Lankyta ir Lietuva. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Lietuvos dailės muziejus, Lietuvos dailės akademijos muziejus (kuriam dr. Povilas Reklaitis kartu su išeivių grafinių lakštais padovanojo didelę Gailiaus darbų kolekciją) ir kiti pasipildė žymiais kūriniais. Viena po kitos Lietuvoje eksponuojamos parodos, leidžiamos monografijos, katalogai, užsimezga gyvas bendravimo tiltas Vilnius-Paryžius-Provansas (ten Gailius turėjo įsirengęs savo studiją) – Mažeikiai... Beje, dailininko aplankyta neatpažįstamai pasikeitusi gimtinė su išdžiūvusiu Ventos vaga liko širdyje kaip pulsuojantis žaizdras,

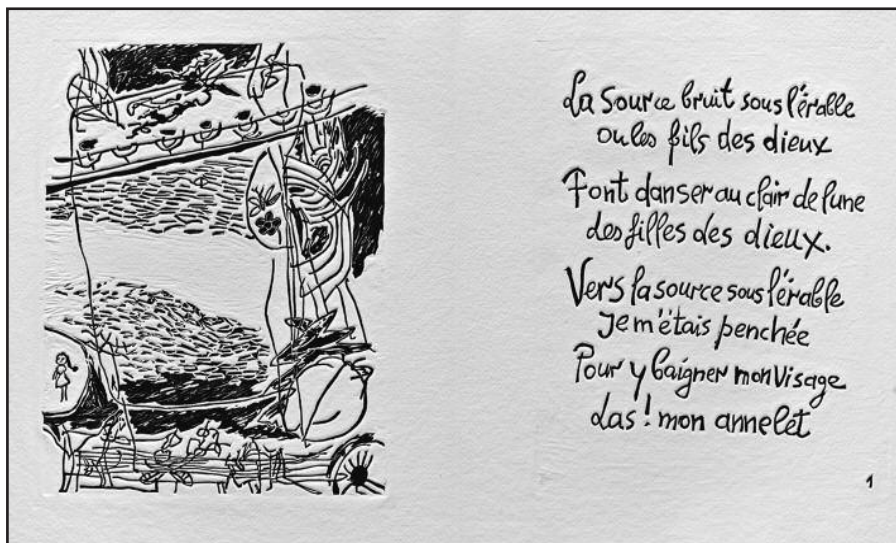

Pranas Gailius. Iš autorinės grafikos knygos „Antroji lietuviška siuita”, 1986

tačiau kaip Alfonsui Nykai-Niliūnui Nemeikščiai, niekada neužgesino pirmą pradžių išpūdžių. Ten, šiaurės Žemaitijos pakrastyje, Ventos pakrantėse gaudamas gyvulius, Pranas pirmą kartą ėmęs drožinėti, o skambant bažnyčios varpams, motinai tyliai kalbant rožinį, vartė paveikslėliais išmargintas maldaknyges. Liko atmintyje šienpjovių dainos, garsieji žemaičių atlidai, ne kartą audrinę ir Pauliaus Augiaus, Telesforo Valiaus, Adomo Galdiko vaizduotę. Praną traukė poezija, mėgo Maironį, Bernardą Brazdžionį, Vytauto Mačernio posmus, pats kūrė eiles. Jaunystę sudrumstė karas, žuvo brolis, o Praną – vos šešiolikos – pasiklydusį nuo šeimos, istorijos skersvėjai nubloškė į Strasbūrą. Glaudėsi lietuvių bendruomenėje pas kunigą Joną Krivicką, skatinusį jaunuolio pomėgius literatūrai, teatrui, dailei, architektūrai. Rimčiau siekti dailės mokslų apsišprendė staiga, sužinojęs apie konstruktyvisto Fernando Leger studiją Paryžiuje.

„Globėjas nupirko bilietą, idėjo penkis frankus, tai buvo visas mano turtas. Tiesa, penki frankai tais laikais – buvo neblogai”, – prisimins vėliau dailininkas savo klajones nepažįstamame mieste, kur pradžioje teko nakvoti po Senos tiltu. Paryžiuje sutiko dailininką Vytautą Kasiulį, šis padėjo įsitvirtinti, vėliau prisijungė skulptorius Antanas Mončys. 1950 m. pateko į F. Leger studiją, nuo 1953 m. mokėsi Aukštojoje nacionalinėje dailės mokykloje Paryžiuje. Gailių domino Leger dėstymo novatoriškumas, modernistinių idėjų dvelksmas. 1924 m. akademiją įkūrė Amedee Ozenfant ir Fernand Leger su drauge dėsciusiu La Corbusier studentams akcentavo formų konstruktyvumą, dailininkus kreipė industrinio monumentalizmo linkme. Nors Gailiaus kūryboje tiesioginių Leger įtakų nematyti, tačiau mokytojas jam imponavo tvirta kompozicijų sandara ir piešinio architektonika. Panašiai Leger autoritetu kliaudavosi ir buvęs jo mokinys Stasys Užinskas. Sugrįžęs į Lietuvą, dėstydamas piešimą studentams, nesugebantiems išspręsti portreto sandaros, parašė jam užrašydavo: „Pasižiūrėk Leger!”

Nukelta į 6 psl.

Pranas Gailius. Iš autorinės grafikos knygos „Lietuviška siuita” (1967–1968)

Jeff Harrison. Perėjimas IV

Jeff Harrison. Perėjimas IX

SEATTLE VILNIUJE, VILNIUS SEATTLE

Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė

Kovo 27–balandžio 21 d. Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerijoje „Židinys“ Vilniuje (Dominikonų g. 15/1) veikė menininkų poros iš Seattlo – Jūratės Mažeikaitės-Harrison ir Jeffo Harrisono – kūrybos paroda. Jūratė tapo, o Jeff fotografuoja. Nors abu menininkai ragavo dailės mokslų, meninė kūryba netapo jų pagrindine veiklos sritimi, todėl eksponuojami darbai gimė iš vidinio poreikio. Į parodos atidarymą atvyko nemažai svečių – Lietuvoje gyvenantys J. Mažeikaitės-Harrison giminačiai, Vilniaus dailės akademijos, kuriai priklauso galerija, darbuotojai, nuolatiniai „Židinio“ galerijos lankytojai. Šiltas priėmimas ir svečių gausa sujaudino Jūratę, kuriai eksponuoti savo kūrinius tėvų žemėje ir dar jubiliejiniais atkurtos Lietuvos metais – didžiulė gyvenimo dovana.

J Mažeikaitė-Harrison dailės pagrindus gavo iš tautos Anastazijos Tamošaitienės ir dėdės Antano Tamošaičio, kurių sodyboje Kingstone (Kanada), prie Šv. Lauryno upės, leisdavo vasaras. Neišdildomą išpūdį Jūratei dar vaikystėje padarė močiutės sekamos pasakos ir lietuviška Tamošaičių sodybos aplinka. Vėliau menininkė trumpai mokėsi Corcorano meno mokykloje (Washingtonas), tęsė studijas University of Maryland ir Otis Parsons dizaino mokykloje Los Angeles, Seattlo Gage akademijoje, DePaul University, Chicago. Pagal specialybę jūrų kapitonas, o pagal pašaukimą – fotografas J. Harrison baigė meno ir fotografijos studijas Modesto (Kalifornija) koledže. Aštuntojo dešimtmečio pradžioje įkvėpimo jo kūrybai suteikė dalyvavimas garsaus

Jūratė Harrison. Malūnas

menininko ir fotografo Ansel Adams (1902–1984) kūrybinėse dirbtuvėse Yosemite'o (Kalifornija) nacionaliniame parke.

Ši paroda – pastarojo laikotarpio abiejų autorių kūrybos vaisius. Jūratė rodo 2017 m. akrilu tapytas drobes, kai intensyviai rengėsi parodai Vilniuje. Jef-

fas pristatė paskutinių penkerių metų fotografijas. Jie kaip asmenybės labai skirtingi – lietuvaite Jūratė emocinga, šneki, atvira, Jeff – susikaupęs, mažus, nelengvai atsiveriantis. Jie skirtingai mato juos supantį pasaulį ir kiekvienas savo tiesą perteikia tik jam būdinga maniera. Jeff niekad nefotografuoja žmonių ar didingų, panoraminių peizažų, jam svetimos pakilios, mažoriškos nuotaikos. Fotografas susitelkia į gamtos fragmentą – pakrantės smėlį skylančią jūros bangelę, medžio rieves, tirpstančio ledo gabalą, jo kūrybai, primenančiai abstracijas, būdingas kameriškumas, meditatyvios intonacijos. Jūratė žiūri plačiau, ji apmąsto lietuviškus mitus, jausmingai perteikia gamtos procesus, lietuviams artimus archetipinius motyvus, kurie natūraliai randasi jos drobėse, autorės teigimu, nežinia iš kur. Gal iš genų, kolektyvinės tautos atminties?

J. Mažeikaitė-Harrison ekspresyvia maniera drobėje tapo augalija, stilizuotas žmonių figūras, veidus, paukščius, pakelės malūnus ir koplytėles, sužmogindama motyvus, transformuodama paveikslą erdvę į persviečiamus sluoksnius, teikiančius žiūrovams naujų suvokimo niuansų. Kompozicijose tikrovė susipina su mistiniais pasąmonės vaizdiniais, kurių nerealumą sustiprina dematerializuotos koloritas, į sukurius panirusios paslaptingos žmonių figūros. Darbuose – ir asmeninės patirtys. Jūrininko ir okeonografo Povilo Almio Mažeikos (1915–2004) šeimoje gimusi Jūratė įamžino Neapolio, kuriame 1938–1943 m. jūreivystės mokėsi tėtis, švyturį.

„Kiek save prisimenu, mane visada žavėjo šviesa, formos ir tekstūra natūralioje aplinkoje, – pasakoja J. Harrison. – Netgi fotografuodamas gamtoje, esu linkęs susitelkti į smulkesnes detales, pro kurias gali praeiti nepastebėdamas. Fotografija man visada yra priemonė išreikšti ir perteikti nuostabos po-

jūtį. Visada patiriu iššūkį, kai paimu į rankas fotoaparata ir vėliau peržiūriu tai, kas buvo užfiksuota, tuomet prisimenu, ką jaučiau tą akimirka, kai paverčiau visa tai regimybe.“ Harrisonai ekspozuoja savo kūrybą kartu, jie yra surengę individualių parodų Seattlo apskrityje, taip pat Los Angeles, Kalifornijoje ir kitur.

Nors menininkai skirtingi, jie kalba bendra kalba – apie gamtos grožį, kuri reikia tausoti, apie tai, kad pasaulyje yra ir šviesių, ir grėsmingų dalykų. Abu jie kūryboje vertina tikrą jausmą, po tikrovės paviršiaus sluoksniais paslėptą būties gilumos pajautą. Jiems svarbu parodyti, kad pasaulis yra paslaptingas, kupinas mistikos, kad drobėje ar fotografijoje sustabdyta akimirka gali būti iškalbinga, priversti stabtelėti. Jie grožisi pasauliu ir savo nuostaba stengiasi pasidalyti su kitais. Pasisėmusi naujų išpūdžių menininkų pora grįžo į Seattlą išsiveždama dalelę Vilniaus. □

Jūratė ir Jeff Harrison A. ir A. Tamošaičių galerijoje „Židinys“

Kas yra krikščioniškas heroizmas?

Prancūzų policininko **Arnaud Beltrame** pasiaukojimas

Šių metų kovo pabaigoje žiniasklaidoje buvo daug rašoma apie teroristo, kilusio iš Maroko, išpuolį viename pietų Prancūzijos Trebų miesto prekybos centre. Pistoletu, peiliu ir savadarbiu sprogstamuoju užtaisų ginkluotas teroristas priklausė vadinamajai „Islamo valstybei“. Jis prekybos centre paėmė keliolika įkaitų, keturis žmones nušovė, dar keliolika sužeidė. Neginkluotas pulkininkas leitenantas Arnaud Beltrame pasisiūlė pakeisti vieną įkaitę moterį. Jis sugebėjo slapta palikti savo mobilųjį telefoną, kad lauke esanti policija girdėtų, kas vyksta prekybos centre. Išgirdę viduje šūvius pareigūnai nusprendė įsiveržti ir nukovė užpuoliką. Į 44 metų Arnaud Beltrame buvo šauta, jam buvo smogta peiliu. Sunkiai sužeistas policijos pareigūnas vėliau mirė ligoninėje.

Pranešdamas apie pareigūno mirtį, Prancūzijos vidaus reikalų ministras Gerard Collomb rašė: „Jis paaukoko gyvybę už savo šalį. Prancūzija niekuomet nepamirš jo didvyriškumo, drąsos ir aukos“. O Prancūzijos prezidentas Emmanuel Macron pulkininką leitenantą Arnaud Beltrame pavadino didvyriu.

Jis buvo pagerbtas visoje Prancūzijoje. Arnaud Beltrame karstas buvo atvežtas į Paryžių, nuneštas iš Pantheon – prancūzų herojams skirto mauzoliejaus – per Lotynų kvartalą ir palei Senos krantines į Les Invalides karo muziejų. Prezidentas Emmanuel Macron pasakė, kad žuvęs pareigūnas simbolizavo „Prancūzijos pasipriešinimo dvasią“. Užpuoliko vardas bus paskendęs užmarštyje, o Arnaud Beltrame vardas bus prisimintas amžinai. Jis prisijungė prie kitų šalies herojų.

Prancūzijos prezidentas kalbėjo: „Norėti mirti tam, kad nekalti žmonės galėtų gyventi, tai yra kario priesaikos širdis. Būti pasiruošusiam atiduoti savo gyvybę, nes niekas nėra svarbiau nei piliečio gyvybė, – tai yra tikras garbės simbolis.“

Iškilmių metu, kur dalyvavo ir keli ankstesni Prancūzijos prezidentai, Macron apdovanojo pareigūną aukščiausiu Prancūzijos apdovanojimu – Garbės legiono ordinu (Legion d’Honneur).

Ceremonijoje Les Invalides Prancūzijos sostinėje dalyvavo pulk. Beltrame našlė, jo draugai, šeima bei kolegos.

Šiek tiek anksčiau tylos minute Beltrame buvo pagerbtas visose policijos įstaigose Prancūzijoje, o vėliavos valstybinėse įstaigose buvo perpus nuleistos. Pareigūnas buvo labai vertinamas Nacionalinės Žandarmerijos narys, o jo draugai ir šeima prisiminė stiprų jo pareigos jausmą bei dosnumą. Jo brolis Cedric vienai Prancūzijos radijo stočių sakė: „Jis atidavė savo gyvybę dėl nepažistamųjų. Jis tikriausiai žinojo, kad turi mažai vilties išgyventi. Jei tai nepadarė jo herojumį, tai nežinau, kas galėtų.“

* * *

Tačiau pasaulietinėje žiniasklaidoje nebuvo paminėtas svarbus faktas, kad Arnaud Beltrame buvo policininkas krikščionis, kuris herojiškai atidavė savo gyvybę, kad išgelbėtų kitų gyvybes.

Popiežius Pranciškus telegramoje rašė: „Sužinojęs apie tragišką Karkasono ir Tebro išpuolius, dalinuosi su jumis savo liūdėsiu ir pavedu Dievo gailėstingumui tuos, kurie prarado gyvybę, malda prisijungiu prie jų artimųjų. Ypač sveikinu herojišką pulkininko Arnaud Beltrame poelgį, kuris atidavė savo gyvybę, norėdamas apsaugoti kitus. Reiškiu užuojautą sužeistiesiems ir jų šeimoms, taip pat visiems, kuriuos palietė šis įvykis, prašau Viešpaties užtarimo ir paguodos. Dar kartą smerkiu šiuos aklo smurto išpuolius, sukėlusius tiek skausmo, ir prašau Dievo taikos, meldžiu Dievo palaimos visiems nukentėjusiesiems ir visiems prancūzams.“

Arnaud Beltrame

Lagrasse abatas paskelbė liudijimą apie Arnaud Beltrame kovo 24 d.: „Abatijos vizito metu atsitiktinai susitikau pulkininką leitenantą Arnaud Beltrame ir Marielle, su kuria jis susituokė civiline santuoka 2016 m. rugpjūčio 27 d. Mes greitai susibičiuliavome; jie manęs paprašė paruošti juos religinei santuokai, kurią aš turėjau pašventinti birželio 9 dieną. Taigi mes praleidome daug valandų, kalbėdami apie santuokinio gyvenimo pagrindus. Aš buvau palaiminęs jų namus gruodžio 16 d. ir mes baigėme parengti kanoninius jų san-

tuokos dokumentus. Ši jauna pora dažnai ateidavo į abatiją dalyvauti Mišiose ir mokymuose. Jie taip pat buvo atėję ir šį, paskutinį sekmadienį.

Intelligentiškas, sportiškas, iškalbus ir iniciatyvus, Arnaud mielai kalbėdavo apie savo atsivertimą. Gimęs mažai praktikuojančioje šeimoje, jis patyrė autentišką atsivertimą apie 2007 m., būdamas beveik 33 metų. Jis gavo pirmąją komuniją ir sutvirtinimą 2009 m. balandį.

Po kelionės į Sainte-Anne-d’Auray 2015 m., kur jis paprašė Mergelės Marijos sutikti savo gyvenimo moterį, jis susitinka su Marielle, kurios tikėjimas yra gilus ir nuoseklus. 2016 m. per Velykas jie susižiedavo.

Jis didžiavosi Prancūzija, jos istorija, šalies krikščioniškomis šaknimis, kurias atrado savo atsivertimo metu.

Pasiaukoti dėl įkaitų jį tikriausiai skatino pareigūno herojiškumas, kadangi būti policininku – jam reiškė apsaugoti. Bet jis turėjo žinoti ir apie neįtikėtiną riziką.

Jis taip pat žinojo apie religinę priesaiką, kurią davė Marielle ir kurią jis švelniai mylėjo. Ar turėjo jis teisę taip smarkiai rizikuoti? Man atrodo, kad tik jo tikėjimas gali paaiškinti beprotišką pasiaukojimą, kuriuo šiandien yra visi susižavėję. Jis žinojo, kad kaip Jėzus sakė, „nėra didesnės meilės, kaip gyvybę už daugus atiduoti“ (Jn 15, 13). Jis žinojo, kad kaip jo gyvybė priklausė Marielle, jinai taip pat priklausė Dievui, Prancūzijai, savo broliams, kuriems grėsė mirties pavojus. Manau, tik dėl krikščioniško tikėjimo jis galėjo taip neįtikėtinai pasiaukoti.

Arnaud niekada neturės kūniškų vaikų. Bet jo herojiškumas įžiebs kibirkštį daugeliui kitų, kurie bus pasiruošę dovanoti save dėl Prancūzijos ir dėl krikščioniško tikėjimo“.

Pagal Prancūzijos žiniasklaidą parengė
Antanas Mikelaitis

Pranas Gailius

Atkelta iš 4 psl.

Pranas niekada nepamiršo Leger priesako lankyti muziejų, Francisco Goya’os, Velasqueso, Davido, Poussine’o, Cezanne’o, Matisse’o, Picasso, Kandynskio darbuose atirasdamas plastines struktūras, šviesokaitos esmę. Saviraišką formavo modernistinė prancūziškoji dailės estetika, legenda tapusio tuometinio Paryžiaus aplinka. Nauji vėjai persmelkė ir Paryžiuje studijavusių A. Galdiko, Antano Gudaičio, Viktoro Vizgirdos kūrybą, apie tai rašoma M. Žilinsko galerijos parodos „Šiuolaikinis prancūzų ekspresionizmas ir ne tik“ (2017) anonsuose.

Sėkmingos Gailiaus vedybos su aristokratiška prancūzaitė, meno žinove ir eksperte Monique atvėrė naujas pažinimo versmes. „Buvome kviečiami į visas premjeras, renginius, galėjau parodyti savo dažais garuojančius aplankus, kuriuose netrūkdavo piešinių, akvarelių guašų...“ Tačiau į norą kūrybą paversti vien pragyvenimo šaltiniu Monique vyrui atsakydavo: „Ištekėjau už dailininko, o ne tarnautojo“.

Kuo galėjo tapti Pranas Gailius, jei nebūtų tapęs dailininku? Poetu, teatralu, kaligrafu, muziku? Claudelis, Brechtas, Jean’as Vilaras, Olivier Messiaenas, Pierre’as Migaux, Bartokas – toli gra-

žu ne visas Prano Gailiaus interesų ratas. Poezija jam padėjo sukurti dvasinę aurą, teatras – kelių dimensijų išraiškas, muzika – daugiasluoksniais klodais prisodrintus vaizdus. „Kiekvienam puikiam spalvų kūriniui tikriausiai yra sąskambingas meno kūrinys (...) Ir jei greitai suskambės melodija, tai tikriausiai paveiksle išžižiebs nauji gyvi spinduliai, dar galingesnis menas prašneks su mumis nuo drobės...“, – rašo W. G. Wackenroderis.

Gailiaus kūrybą inspiravo Provanso gamta, pasteliniais spalvų deriniais lyg Monet paveikluose pražysdavo vandens lelijos, kitos sodo grožybės. Išgirdęs pavasarinį švilpiką, Pranas šypsodavosi – taip gieda paukšteliai jo gimtinėje... Į jo paletę grįždavo dievdirbių kirvukų kaukšėjimo ritmai, prabildavo archajiniais artefaktais. Metamorfozių ir lyrizmo kupinos Eglės Juodvalkės, Kazio Bradūno, Oskaro Milašiaus tekstų interpretacijos. Gailiaus raižyta dailininko knyga „Lietuviška siuita“ (1967–1968) pagal O. Milašiaus perkurtas lietuviškas dainas, kurią prestižinė Prancūzijos meno leidykla „Antares“ išleido 40 egzempliorių tiražu kaip numeruotą bibliofilinį leidinį, tapo chrestomatiniu lobynu. Ta pati leidykla 1970 m. publikavo dvi P. Gailiaus knygas O. Milašiaus „Pradmenų“ („Les Elements“) motyvais, 1986-aisiais pasirodė „Antroji lietuviška siuita“ pagal K. Bradūno eilėraščių „Donelaičio pamokslas per sukaktuvių mišią“. Netruko susiformuoti lyg iš sielos gelmių atplaukęs ciklas „Sielrankšluosčiai“, kūriniai rytietiškais motyvais.

Sunku išvardyti visus Prano Gailiaus pasiekimus, paliečius talentingos rankos. Taką į Lietuvą jis nutiesė savo neblėstančia kūryba, nešdamas šviesą ten, iš kur buvo išėjęs. □

„Labai paprasta buvo viską sugriauti...“

Romualdas Kriaučiūnas

Paskutiniame praėjusių metų „Ateities“ žurnalo numeryje skelbiamas Vytauto Raškausko ir prof. Ainės Ramonaitės pokalbis apie sovietmetį, Sąjūdžio ištakas ir nepriklausomybės laikotarpį. Profesorė su būriu kolegų praėjusią vasarą išklause daugybės miestų ir kaimų žmonių pasakojimų, kaip šie gyveno prieš atgaunant laisvę ir nepriklausomybę.

Štai keletas ištraukų iš to pasikalbėjimo: „Įsivaizduokite, žmogus turėjo darbą, mašiną, gaudavo kelionpinigius atostogoms, atlyginimai kai kuriuose kolūkiuose buvo dideli, apskritai žmonės viską sau užsi- augindavo, o kai ką dar paimdavo iš kolūkio, todėl ir pinigai kaupėsi, buvo galima gerai aprūpinti vaikus (...) Stai ga vieną dieną sužinojo, kad nuo rytojaus kolūkio nebebus“. Toliau ji aiškina, kad kai žmonės galvoja apie sovietmetį, beveik niekas negalvoja iš okupacinės valdžios perspektyvos, o galvoja, kad jie patys tą sovietinę Lietuvą statė.

Perskaitęs šį įdomų pokalbį, pasiūčiau jį trims asmenims, savu kailiu patyrusiems Sąjūdžio ištakas ir Nepriklausomybę ir kolūkių likimą.

Pirmoji, atsiliepusi į mano klausimą „Kokia Jūsų reakcija į tą pasikalbėjimą ir daromas išvadas?“ – buvusio kolūkio pirmininko duktė. Štai jos atsakymas.

„Manau, kad bet kokioje visuomenėje gyvenant paprastam žmogui nelabai rūpi ta politinė šalies situacija. Jam yra svarbiausia tai, ką jis padės ant stalo savo šeimai. Tai ir nuomonės žmonių tuo klausimu labai skirsis. Vieniems sovietinė tvarka buvo priimtina ir patenkino kasdienybę. Kitiems – priešingai. Su daug kuo sutinku, bet dėl vagysčių sovietiniais laikais tai galiu pasiginčyti. Gyvenau kolūkyje, kur buvo labai griežtai kovojama su tuo. Dirbau Vilniuje, dokumentų apyskaitos sistemoje, kur apie vagystes net negalėjo būti kalbų. Nebūtų ten ką vogti. Sąžiningai dirbome ir negalvojome ką ne savo pasisavinti. Kažkaip čia perlenkta lazda. Nepažinojau tokių. Priešingai, labai galėjau pasitikėti visais darbe (...) Viena, ką tikrai žinojau, kad jei pažadėjau ar man kas pažadėjo, tai tą pažadą ir įvykdome. Dabar taip toli gražu nėra. Kiekvienoje visuomenėje gali išvelgti trūkumų ir pliusų. Negarbinu sovietų laikų, bet ir nespjaunu, prisimindama tik bloga. Gavau nemokamą išsilavinimą, gavau darbą. Gal ir nelabai gerai apmokamą, bet galėjau išgyventi iš to. Ko mes išmokome, tai tikrai išgyventi iš to, ką gauni. Nebuvo nei noro, nei mąstymo, kad reikia pasiskolinti ir nusipirkti kažką brangaus. Nėra pinigų, tai ir nėra taip norimo daikto. Taškas. To išmokė tėvai. Tą mačiau ir kitose šeimose“.

Antrasis, atsakęs į mano klausimą, yra žurnalistas, rašytojas. Jo apmąstymai: „Ačiū už laišką ir įdomų interviu. Įdomų todėl, kad apie tą laiką kalbama ne siaurakaktiškai politiškai, ne norint įtikti auditorijai, o atvirai ir žmogiškai. Puikiai atmenu, kaip kolūkių griovimo įkarštyje vienas mano jaunystės pažįstamas pasikvietė mane pas save, sakydamas: Nieko nerašyk,

Rimaldas Vikšraitis. Iš ciklo „Pavargusio kaimo grimasos“

tik paklausk, kad matytum ir žinotum, kaip iš tiesų viskas vyksta. Aš ir nuėjau į visuotinį kolūkiečių susirinkimą. Žmonės jaudinosi, klausinėjo, kaip reiks toliau gyventi. Staigūs judesiai kaimo žmogui neįprasti, betgi buvo pasakyta: nuo šio mėnesio tokios ir tokios dienos kolūkių nebeturi būti. Nepatikėjau savo ausimis. Kodėl demokratiją turinčioje, laisvą apsisprendimą garantuojančioje visuomenėje taip nepaisoma žmonių nuomonės? Kaip į kolūkius vertė stoti jėga, taip jėga juos ir sugriovė... Dabar ai- manuojama, kad kaimas prasigėrė. O ką jis veiks išmestas už borto? Kaip šuniui ant uodegos nuėjo visa technika ir pastatai, visas daugelio metų įdirbis“.

Trečioji atsakiusioji anais laikais

buvo agronomė, kaip ir dabar, tik kitomis aplinkybėmis. Kokia jos nuomonė apie tuos laikus? Skaitykite jos žodžius:

„Mačiau savo akimis tą veiksmą. Mačiau tuos žmones, kurie, buvę vienoje barikadų pusėje, lyg burtininko lazdele mostelėjus, peršoko į kitą ir jau garsiai šaukė kitas tiesas ir teisę likusiems anoje pusėje. Tikrai buvo gausybė pavyzdžių, kur žmonės gyveno kolūkiuose, kurių vadovai buvo sąžiningi žmonės ir dėl savo darbuotojų sukūrė puikias gyvenimo ir darbo sąlygas ir žmonės, matydami, kad stengiamasi dėl jų, atsilygindavo savo sąžiningu darbu. Kadangi tuo metu daug važinėčiau po kolūkius, daug bendravau su žmonėmis ir mačiau. Jei vadas buvo

tikras gaspadorius, buvo tikrai viskas gerai – ir žemė sutvarkyta, žmonės nevagia, nes gerai uždirba, susitvarkę savo buitį. Bet jei gaspadoriaus nebuvo, tai nebuvo ir tvarkos. Jei Lietuvoje buvo sukurta tokia stipri infrastruktūra, garsėjome puikiais keliais, gamybinėmis bazėmis, tai reikėjo kažkaip išsaugoti toki mūsų tur- tą. O čia staiga, per keletą dienų ūkio vadovai buvo pavadinti „laikinaisiais administracijos vadovais“ (...), bet toks žodis buvo traktuojamas kaip raudonųjų pakalikų palikuonio žodis. Buvę aršūs pionierių vadovai užsikabino po keletą kryžių ant kaklo ir tapo katalikais. Niekas nežiūrėjo kompensacijos, o tik klausė to, kuris garsiau šaukė, kokia bloga senoji tvarka (...). Dabar daugybė tokių, kurie nenori matyti toliau savo nosies, nes tada dar papildomų problemų kils. Labai paprasta buvo viską sugriauti, o apie didžiulį darbą kaip visa, kas buvo sukurta, išsaugoti it pritaikyti naujiems poreikiams niekas nenorėjo net ir girdėti, iš karto komunistų būdavo apšauktas. Visi atvykę stebėdavosi, kaip mes tokį didžiulį turimą turimą savo rankomis naikinam. Kažkaip visi sugebėdavo kažką auginti, pasirūpinti maisto šeimai. Dabar įprato gauti pašalpas, reikala- luti kažkokių maisto paketų. Vaikais turi kažkas pasirūpinti, manim turi pasirūpinti, aš turiu gauti, bet dirbti tai jau ne, nes man iš pašalpos labiau apsimoka gyventi, negu eiti dirbti. Tas, kuris sąžiningai dirba, gauna neadekvatų atlyginimą, o veltėdžiai gauna pašalpas ir tyčiojasi iš pirmųjų“.

Belieka laukti prof. Ainės Ramonaitės suorganizuotos apklausos ir išvadų paskelbimo. Atrodo, kad mano pristatyta mini apklausa gali būti geras įvadas tam, kas bus toliau. □

Antano Tulio novelės ir jo laiškai

Atkelta 3 psl.

Dažnas naujas A. Tulio laiškas prasideda: „Štai dar viena novelė.“ Jam labai brangi kiekviena amžiumi jaunesnio, tačiau neabejotinai talentingesnio bičiulio pastaba. Tai, ką A. Tulys jautė A. Vaičiulaičiui, bene geriausiai išreiškta 1966 m. gegužės 12 d. laiške-pasveikinime: „Mielas dr. Antanai Vaičiulaiti, sveikinu Tave, išgyvenusį ir sulaukusį šešiasdešimt. Būtų smagiau sveikint Tave pasiekusį 20 metelių jaunuolį, kur žmogui dar viskas tebėra priešaky. Bet, kaip sakoma, viskas ateina ir nueina. Tu esi laimingas – turi ko pasižiūrėti į nueitą savo laiką. Atėjai į gyvenimą su talentu, energija, aukštais siekiais ir atnešei savo tautai didelį palikimą. Mes džiaugiamės Tavo įnašu į mūsų literatūrą, džiaugiamės Tavo redaguotais „Aidais“, kurie visą 15 metų išlaikyti aukštos kultūros ir didelės tolerancijos lygy. Tu gal būsi vienas pačių pirmųjų, pradėjusių raminti ir jungti mus. To dėka šiandien nebesigirdi tarp mūsų piktžodžiai „šliūptarnis“, „kupranugaris“... Ilgiausių metų, mielas Antanai!“

1974 m. rugpjūčio 13 d. rašytas A. Tulio laiškas – išskirtinis: daugiau dėl sunkios ligos A. Vaičiulaičiui laiškų jis nebeparašė. Visas jis dvelkia atsisveikinimo nuotaika. A. Tulys džiaugiasi, kad užaugo, baigia atsistoti ant kojų Vaičiulaičių dukros. Pastebi, kad A. Vaičiulaičio laiškai, kad ir trumpi, ir reti, jam yra labai brangūs. „Aš dažnai pagalvoju, kad jei ne anas mano „Tau prie durų pasibels“, gal nebūtų atsiradusi mūsų korespondencija... – A. Tulys grįžta ketvirtį amžiaus atgal. – Tavo kvietimas parašyti į „Aidus“, paskui padėšiniimai bei patarimai, o ir kalbos pataisymai, manau, padėjo man pasistengti geriau rašyti. Esu labai dėkingas Tau, kad toleravai mane, išdykėlį. Tu ir dr. Domas Jasaitis esate mano prieteliai, žadintojai, nors mes einame į nežinią ne tuo pačiu keliu.“

Tą korespondenciją užbaigia pora 1977 m. pavasarį anglų kalba ranka rašytų Faustinos Tulienės laiškų. Juose dėkojama už pareikštą užuojautą, rašoma, kad negalės išsi- versti be A. Vaičiulaičio pagalbos, tvarkant A. Tulio rank- raščius.

A. Vaičiulaitis parodė savo bičiulišką širdį ir po A. Tulio mirties – „Nidai“ leidžiant „Inteligentų stalą“ talkino V. Kulbokui. Tiesa, į tą rinktinę įdėti tik trys ar keturi apsa- kymai, rašyti paskutinįjį gyvenimo penkmetį, kiti paimti iš anksčiau išleistų knygų.

Tas rinkinys, kaip ir „Inicialai po tiltu“ (1965), buvo su- tiktas gan rezervuotai. Bene daugiausia priekaištauta dėl novelių schematiškumo, trivialių temų pasirinkimo ir ne- sugebėjimo su jomis susidoroti.

III

Kaip prisipažino šio teksto autoriui Joana Vaičiulai- tienė, dovanojusi A. Tulio laiškus, rašytus A. Vaičiulaičiui, su Faustina ir Antanu Tuliais, nors ir ma- tėtės retai, jautėsi artimi. Paskutinį kartą A. Tulį ap- lankė 1976 m. rudenį, kai jis jau buvo „aptiles, mažai juo- kavo, sirgo tyliai.“ A. Vaičiulaičio asmeniniame archyve iš- liko visi A. Tulio jam rašyti laiškai. J. Vaičiulaitienės tei- gimų, rašytojas nėra išmetęs nė vieno jam rašyto laiško tur- būt nuo 1940 metų. „Jis mylėjo ir gerbė kiekvieną parašy- tą žodį ir išmesti jam rašytą laišką būtų įžeidimas, nepa- garba tam, kuris rašė.“

Šių dviejų rašytojų santykiai buvo gan draugiški, artimi, todėl ir A. Tulio rašyti laiškai atviri. Drauge tai dviejų ra- šytojų, taip pat rašytojo ir redaktoriaus dialogas, apiman- tis ganėtinai ilgą laikotarpį (1950–1974). □

Paliko savo meną, kuriuo dar ilgai džiaugsimės

In memoriam. Petruui Aleksai atminti

Danguolė Kviklytė

2018 m. vasario 27 d. netekome skulptoriaus ir dailininko Petro Aleksos. Išeidamas Anapilin, jis mums paliko savo meną, kuriuo dar ilgai džiaugsimės.

Gimęs 1924 m. rugsėjo 12 d. Ejučių kaime, netoli Kražių, Petras Aleksa didžiavosi savo žemaitiška kilme. Augo ūkininko šeimoje, lankė Laukuvos gimnaziją. 1944 metais vokiečių kareiviams traukiantis nuo karo fronto, kartu su kitais mokiniais buvo suimtas ir išvartytas kasti apkasų. Lietuvą aplankė tik po nepriklausomybės atkūrimo. Pokalbis „Karas žmones su-niveliuoja, sulygina“ su Aleksa apie jo bėgimą į Vakarus paskelbtas knygoje „Manėm, kad greit grįšim“.

Ryškiausias Aleksos kultūrinis įnašas yra Čikagos lietuvių tėvų Jėzuitų koplyčios pertvarkymas. Pasi-

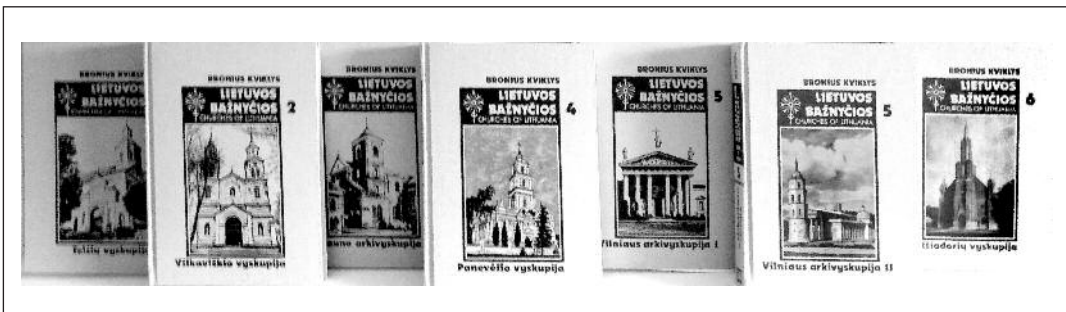
bo dizaineriu žaislų išradėjų įmonėje „Marvin Glass & Associates“.

Dirbdamas reikšmingą darbą ir su žmona Laima augindamas keturis vaikus, Aleksa neatsisakė prisidėti prie lietuvių bendruomenės veiklos. Išgyvenus Lietuvos okupaciją, jam rūpėjo „atiduoti duoklę Lietuvai“. Todėl nuo 1967 iki 1971 metų Aleksa po tarnybos atliekamą laiką, be atlyginimo, vadovavo Čikagoje veikiančiai M. K. Čiurlionio galerijai. Organizavo po visą pasaulį išsisklaidžiusių lietuvių išeivių meno parodas, lietuvių spaudoje rašė apie savo kolegų darbus ir pasiekimus.

Petras Aleksa savo talentą pritaikė ir knygų leidyboje, apsiimdamas meniškai ir techniškai pa-

ruošti ne vieną leidinį. 1975 m. JAV Lietuvių Bendruomenės Švietimo tarybai gavus Richardo Scarry leidimą išleisti jo knygą „Mano žodynas“ lietuvių ir anglų kalbomis, Aleksa knygą paruošė techninei spaudai. Dar ir šiandien ši knyga yra populiari tarp tėvų ir vaikų.

1976 metais, švenčiant JAV dviejų šimtų metų nepriklausomybės sukaktį, fotomenininkas Algimantas Kezys pakvietė Aleksą prisidėti prie Amerikos lietuvių etninės fotoenciklopedijos septynių tomų išleidimo ir leidyklos „Amerikos Lietuvių Biblioteka, Inc.“ (Lithuanian Library Press, Inc.) įsteigimo. Išleidžiant enciklopediją, siekta JAV šventės proga anglų ir lietuvių kalbomis aprašyti ir įamžinti Amerikoje esantį lietuvių kultūrinį paveldą. Iš pradžių Aleksa dalyvavo kaip meno patarėjas, dirbdamas kartu su tomų viršelių ir formato kūrėju dailininku Vincu Luku. Praėjus keletui metų, jis tapo leidyklos valdybos pirmininku, pagrindiniu techniniu redaktoriumi ir dailininku, dirbančiu visą dieną. Šiam darbui Aleksa paskyrė daug metų. Jis kruopščiai dirbo su grafiniu leidinio formatu ir dizainu, parengė ir sumaketavo daug nuotraukų ir iliustracijų. Procesas buvo ilgas, nes tuo metu dar nebuvo šiuolaikinių kompiuterinių dizaino programų ir įrangos. Išleista daugybė unikalių ir meniškai patrauklių knygų: „Pennsylvanijos angliakasių Lietuva“ (1977), dailininkai – Vincas Lukas ir Petras Aleksa; „Lithuanians in Multi-Ethnic Chicago“ (1977), dailininkai – Petras Aleksa ir Vincas Lukas; „Lithuanian Writers in the West“ (1979), dailininkai – Vincas Lukas ir Petras Aleksa, techninis redaktorius – Petras Aleksa; „Lietuvių ekslibriai“ (1980), dailininkas ir techninis redaktorius – Petras Aleksa, dailininkai patarėjai – Vincas Lukas ir Vytautas O. Virkau; „Lietuviai Sibire“ (1981), dailininkai – Vincas Lukas ir Petras Aleksa, techninis redaktorius – Petras Aleksa; „Lietuvių šeimos tradicijos“ (1985), meninė priežiūra – Pet-

Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ septyntomis, kurio dailininkas ir techninis redaktorius buvo P. Aleksa

ras Aleksa ir Vincas Lukas, techninis redaktorius – Petras Aleksa; Broniaus Kviklys „Lietuvos bažnyčios“, 7 tomai (1981–1987), knygos dailininkas ir techninis redaktorius – Petras Aleksa; „Lietuviai muzikai Vakaruose“, Žilėvičiaus vardynas (1999), knygos dailininkas ir techninis redaktorius – Petras Aleksa.

Už savo kūrybą ir veiklą Aleksa įvertintas įvairiomis premijomis. 2008 m. jam įteiktos net trys premijos: JAV LB Dailės premija, Lietuvių dailės muziejaus (Lemont) parodos Miko J. Šileikio vardo pirmoji premija ir M. K. Čiurlionio galerijos specialusis prizas.

Keletą mėnesių prieš Petro Aleksos mirtį lankiausi pas Petrą ir Laimą Aleksas. Tada nemaniau, kad atsi-

sveikinant prie durų tai bus mūsų paskutinis pasimatymas. Tuomet galvojau, kad nors Petruui jau 94 metai ir sveikata jo silpnėja, bet jis nesensta. Buvo toks pat, su koku susipažinau prieš keturiasdešimt metų – įžvalgas, besidomintis pasauliu, linksmo būdo, žemiškas ir be pretenzijų žmogus.

Atsisveikinimas su velioniu įvyko 2018 m. kovo 3 d. Palaimintojo Jurgio Matulaičio misijoje Lemont, Illinois. Nuliūdę liko žmona Laima (Radzytė), jų vaikai Lucius, Vainis, Jonas, Gailė su šeimomis, giminės ir draugai. □

Kitame numeryje skaitykite Vainiaus Aleksos esė apie šviesaus atminimo Petrą Aleksą.

Petras ruošia kavą savo vaikams, 2017 m.

baigus Vatikano II susirinkimui, katalikų bažnyčiose reikėjo atsukti altorius ir susirinkusius žmones, taip juos įtraukiant į bendrą maldą. Darant pakeitimus, Aleksa tarėsi su tėvais jėzuitais ir dirbo kartu su architektu Antanu Rimavičiumi, kuris atliko architektūrinius sprendimus. Atsisakydami tradicinio puošnaus interjero, jie drąsiai pasirinko modernų paprastumą. Aleksa sumanė ir padarė pagrindinį altorių, pamokslininko stovą ir vazoną. Detaliai iš smulkių plastmasinės medžiagos dalių sukomponavo altoriaus stalo raštą. Virš altoriaus pakabinė savo sukurtą skulptūrą „Prisikėlimas“ ir didelį medinį kryžį.

Be Jėzuitų koplyčios, Aleksa taip pat kūrė skulptūras, eksperimentuodamas su įvairiomis formomis ir medžiagomis. Jam patiko žaismingai pažvelgti į kokią nors gyvenimo detalę ir pateikti ją paprasta forma. Skulptoriaus darbų pavadinimai be užuolankų perduodavo kūrinio esmę: „Sąžinė“, „Vadas“ (1968 m.), „Višta ar kiaušinis“ (2000 m.), „XX amžiaus Pegasus“ (2004 m.). Jo skulptūros buvo eksponuojamos lietuvių išeivių dailės parodose ir pas privačius dailės kolekcininkus. Aleksa taip pat projektavo kapų paminklus, kūrė ekslibrius, plakatus ir kitus dizaino darbus.

Meno pagrindus Aleksa įgijo studijuodamas ir bakalauro laipsniu baigdamas dizainą Illinois Institute of Technology. Studijas gilino Čikagos meno institute, vėliau ilgus metus dir-

Kultūros kronika

Balandžio 8 d. „Rio Cinema“ kino teatre Londone įvyko Eglės Vertelytės filmo „Stebuklas“ peržiūra ir susitikimas su režisiere. „Stebuklo“ peržiūra buvo palydėta plovimais. Žiūrovai turėjo galimybę užduoti režisierei klausimus, kurie neapsiribojo vien filmu. E. Vertelytė kalbėjo apie savo patirtį pirmą kartą būnant filmo aikštelėje ir moters padėtį kino industrijoje. Režisierė E. Vertelytė baigė istorijos bakalaurą Vilniaus universitete, studijavo menotyrą Vytauto Didžiojo universitete. Vėliau tęsė studijas Europos kino koleidze, kur sukūrė pirmuosius savo trumpametražius filmus. 2012 m. E. Vertelytė baigė Didžiosios Britanijos Nacionalinę kino ir televizijos mokyklą, kur įgijo scenarijaus rašymo ir redagavimo-konsultavimo magistro laipsnį.

Balandžio 19–22 d. vykusioje Kelno meno mugėje „Art Cologne“ galerija „Vartai“ pristatė nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatų Svajonės ir Pauliaus Stanikų kūrybą. Svajonė ir Paulius Stanikai – vieni aktyviausių ir kūrybingiausių Lietuvos menininkų, kurių kūrybinis kelias tęsiasi jau beveik tris dešimtmečius. Lietuvoje ir Prancūzijoje gyvenantys menininkai nuolat atstovauja Lietuvai daugelyje prestižinių pasaulio parodų ir projektų, tarp kurių – tarptautinės Venecijos, Liverpulio, Maskvos ir Pekino bienalės, Pompidou centras, galerija Vu Paryžiuje, galerija White Box New Yorke ir kt.